

Kritische blik op toekomstig onderwijs

(On)zin van 21^e eeuwse vaardigheden

Zijn 21^e eeuwse vaardigheden onontkomelijk? Of zijn deze verbonden met een heel specifieke visie op het onderwijs? We moeten kritische vragen blijven stellen over de 21^e eeuwse vaardigheden, zodat we kunnen bepalen waar ze zinvol zijn en waar ze ons afhouden van waar het in het onderwijs echt om dient te gaan.

Gert Biesta is onderwijspedagoog en hoogleraar Educatie aan de Brunel University London en is geassocieerd lid van de Onderwijsraad in Nederland

De idee dat het onderwijs aandacht moet besteden aan 21^e eeuwse vaardigheden is in korte tijd in veel landen populair geworden. Dat suggereert dat we te maken hebben met een onderwijsvisie die onomstreden is of dat de bedenkers ervan over effectieve netwerken beschikken, waarmee ze hun ideeën overal hebben kunnen laten 'landen' zonder veel weerstand of kritische vragen op te roepen.

Partnership for 21st Century Skills

Wanneer we kijken naar de organisaties die betrokken waren bij de start van de Partnership for 21st Century Skills (P21), dan zien we dat, naast de National Education Association (een van de grote onderwijsvakbonden), ook AOL Time Warner, Apple, Cisco Systems, Dell Computer Corporation, Microsoft Corporation, SAP en Cable in the Classroom zich hebben aangesloten bij P21. Dit zijn zonder twijfel de meest invloedrijke spelers in de internationale computer-, software- en media-industrie en in de loop der tijd is deze lijst alleen nog maar langer geworden.

Het is dan ook niet verbaazingwekkend dat in discussies over 21^e eeuwse vaardigheden het economische belang vaak een centrale plaats inneemt. De suggestie die daarbij wordt gedaan is dat dit vaardigheden zijn die een land nodig heeft om bij te blijven in de alsmaar sneller voortgaande wereldeconomie (Facer, 2011; Biesta, 2013). Hoewel de economie belangrijk is,

is het verrassend dat dit vaak zonder slag of stoot naar voren wordt geschoven als referentiepunt voor de vormgeving van het onderwijs (WRR, 2014) en dat andere mogelijke richtpunten – zoals bijvoorbeeld brede vorming, gelijke kansen of het

bevorderen van duurzaamheid en democratie – in de marge zijn geraakt of zelfs geheel uit beeld zijn verdwenen.

Betere discussie voeren

Zo bezien zijn de 21^e eeuwse vaardigheden een 'goed' voorbeeld van neoliberaal denken (Klein, 2007; Ball, 2012). Dat is niet alleen omdat in neoliberaal denken de economie de centrale rol speelt, maar ook omdat neoliberalisme een sterke neiging heeft de aandacht te richten op wat individuen moeten doen om bepaalde economische systemen in stand te houden, en veel minder op de vraag wie eigenlijk baat hebben bij het bestaan van dergelijke systemen.

Verreweg de meeste teksten over 21^e eeuwse vaardigheden gaan over de vraag welke vaardigheden ertoe behoren en hoe die beter in het onderwijs verankerd kunnen worden. Wat ontbreekt zijn kritische vragen over het 'waarom' en 'waartoe' van 21^e eeuwse vaardigheden. Dat wil zeggen: vragen over de onderwijsvisie die aan 21^e eeuwse vaardigheden ten grondslag ligt, inclusief de vraag of zo'n visie inderdaad centraal zou moeten staan in het onderwijs van de toekomst. Wat we meestal tegenkomen is dat er 'internationaal brede overeenstemming bestaat over het belang van de genoemde vaardigheden, maar dat nog weinig bekend is over effectieve invoeringspraktijken en haalbare leeropbrengsten in het funderend onderwijs' (Thijs, Fisser & Van der Hoeven, 2014). Omdat er in het grootste deel van de literatuur simpelweg vanuit wordt gegaan dat 21^e eeuwse vaardigheden een goed idee zijn, wil ik een aantal kritische vragen opwerpen om daarmee in ieder geval een betere discussie over de zin en onzin van 21^e eeuwse vaardigheden te kunnen voeren.

Verandert de wereld snel?

Discussies over 21^e eeuwse vaardigheden worden vaak voorafgegaan door een verhaal waarin wordt gesteld dat we in een snel veranderende wereld

De 21st century skills worden naar voren geschoven als de beste oplossing voor problemen

De term 21^e eeuwse vaardigheden wekt ten onrechte de indruk dat de wereld voor iedereen hetzelfde is

van globalisering, digitalisering en individualisering leven, dat we in die wereld niet meer weten hoe de toekomst eruit zal zien, dat (daarom) de kennis die we vandaag hebben morgen alweer verouderd is en dat we een 20^e eeuwse (en volgens sommigen zelfs een 19^e eeuwse) onderwijssysteem gebruiken om kinderen en jongeren voor te bereiden op hun functioneren in de 21^e eeuw. Daaruit wordt geconcludeerd dat het roer in het onderwijs radicaal om moet, dat we kinderen en jongeren niet meer lastig moeten vallen met (oude) kennis, maar hen (nieuwe) vaardigheden moeten aanleren, zodat ze zich flexibel kunnen handhaven in een onbekende, maar snel veranderende toekomst. De 21^e eeuwse vaardigheden worden daarbij naar voren geschoven als de beste oplossing voor de gesignaleerde problemen.

Hoewel dit verhaal zeker een kern van waarheid bevat, en daarom aantrekkelijk en verleidelijk is, is het probleem dat het niet de hele waarheid vertelt. In sommige aspecten van het leven (economie, media, mode), in sommige delen van de wereld (het 'Westen') en in het leven van sommigen (bijvoorbeeld degenen met geld) verandert er inderdaad veel en gaan de veranderingen snel. Maar in andere aspecten van het leven, in andere delen van de wereld en in het leven van anderen is er

iedere dag weer de vraag of er voldoende te eten is, of er schoon water is en of er goede sanitaire voorzieningen zijn. De inschatting van UNICEF dat er in 2013 iedere dag ongeveer 17.000 kinderen van 5 jaar en jonger zijn overleden (You, Hug, Chen, Wardlaw & Newby, 2014), plaatst het verhaal over de alsnog sneller veranderende wereld in een heel ander perspectief en laat zien dat de suggestie dat alles voor iedereen even snel aan het veranderen zou zijn hooguit een halve waarheid is.

Welke toekomstige uitdagingen zijn er?

Hetzelfde is het geval met de toekomst. In sommige aspecten van het leven (bijvoorbeeld werk en productie), in sommige delen van de wereld en voor sommigen weten we inderdaad niet hoe de toekomst er precies uit zal zien. Maar er zijn andere uitdagingen waar we nu voor staan, waarvan we zeker kunnen zijn dat die in de toekomst nog net zo groot zullen zijn en waarschijnlijk alleen nog maar groter zullen worden. Denk bijvoorbeeld aan de vraag hoe we het met elkaar uithouden als we het belangrijk vinden dat we niet allemaal hetzelfde zijn, doen of denken, hoe we dat doen op een planeet die beperkte mogelijkheden heeft om aan al onze wensen en verlangens te voldoen en hoe we daarbij zorg dragen voor

elkaar, en vooral voor diegenen die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen.

Dat vragen rondom democratie, ecologie en zorg niet zomaar zullen verdwijnen, is omdat het hier gaat om fundamentele dimensies van menselijk leven en samenleven. De suggestie dat de toekomst een 'zwart gat' zou zijn, loopt het risico de aandacht af te leiden van de echte uitdagingen waar we nu en in de toekomst voor staan.

Wiens 21^e eeuw?

Dat het verhaal achter 21^e eeuwse vaardigheden daarmee een selectief verhaal is, roept ook de vraag op over wiens 21^e eeuw we het eigenlijk hebben. Door te suggereren dat er in algemene zin over 'de' 21^e eeuw kan worden gesproken, wordt de indruk gewekt van een wereld die voor iedereen ongeveer hetzelfde *is* en voor iedereen hetzelfde *zou moeten zijn*. Maar wie profiteert er eigenlijk van zo'n kijk op de wereld en haar toekomst? En wie heeft er belang bij dat de toekomst op deze manier, ook middels het onderwijs, wordt gepropageerd en wordt veiliggesteld? Dat het vooral zou moeten gaan om vaardigheden die ons in staat stellen ons flexibel aan te passen aan een alsnog sneller veranderende economische dynamiek, ook vanuit de gedachte dat wanneer we dat niet doen we onze voorsprong op andere landen verliezen, laat in ieder geval duidelijk zien waar de prioriteit wordt gelegd. Het maakt ook onderliggende waarden zichtbaar, namelijk die van economie en competitie. De economie is belangrijk, maar competitief denken is uiteindelijk geen duurzaam denken, zoals ook Roberts (2015) in detail laat zien in zijn boek *The Impulse Society* – met de veelzeggende ondertitel 'What is wrong with getting what we want'. Kort gezegd: competitie is leuk zolang je aan de winnende hand bent, maar wordt een probleem als je die positie niet langer inneemt. Op de lange termijn hebben we daarom andere waarden nodig om duurzaam leven en samenleven mogelijk te maken.

Kinderen moeten zichzelf kunnen afvragen waarmee zij zich in de wereld willen verbinden

• Shutterstock

• Pixabay

In derdewereldlanden

Kennis of vaardigheden?

De idee dat het in het onderwijs van de 21^e eeuw vooral om vaardigheden zou moeten gaan en niet (meer) om kennis, komt deels voort uit de gedachte dat de samenleving zo snel zou veranderen dat de kennis die we vandaag hebben morgen alweer verouderd is. Allereerst is de vraag of het eigenlijk wel mogelijk is om kennis en vaardigheden zo scherp van elkaar te scheiden. Is het immers niet zo dat om ergens vaardig in te worden we wel degelijk ook kennis nodig hebben? Maar het punt waar ik op wil wijzen is dat er in de genoemde argumentatie sprake is van een heel beperkt – we zouden ook kunnen zeggen armoedig – kennisbegrip. Eén waar kennis louter wordt gezien in termen van nuttigheid en directe toepasbaarheid. Als dat alles is wat kennis doet, dan klopt het inderdaad dat wanneer situaties verdwijnen waarin kennis nuttig was, die kennis haar nut verliest. Maar kennis heeft met zoveel meer te maken dan alleen nut en toepasbaarheid. Kennis geeft betekenis, helpt ons om mogelijkheden te zien en situaties kritisch te doorzien en geeft ons daarmee een perspectief. Dat allemaal overboord gooien vanuit de idee dat oude kennis alleen maar ballast is, is een gevaarlijke suggestie, niet in het minst omdat het ons daarmee afsnijdt van het kennen, weten en de wijsheid die door vele generaties voor ons, vaak onder moeilijke omstandigheden, is verworven en ontwikkeld.

Overleven of leven?

Dat 21^e eeuwse vaardigheden vaak worden neergezet en gerechtvaardigd vanuit de idee dat het gaat om vaardigheden die nodig zijn voor individuen om zich flexibel te kunnen handhaven in een

leven andere vragen: is er schoon water en voldoende eten?

onzekere en snel veranderende omgeving, maakt nog een ander aspect zichtbaar, namelijk dat het hier voornamelijk gaat om wat ik aanpassings- of overlevingsvaardigheden zou willen noemen. De achterliggende logica is dat de omgeving waarin we leven (snel) verandert (1) en om niet door die veranderingen onder de voet te worden gelopen (2), we vaardig moeten zijn in het ons flexibel kunnen aanpassen aan die omgeving (3). Er zijn zeker situaties waarbij deze redenering klopt, maar twee belangrijke vragen blijven hier buiten schot. De eerste en 'grotere' vraag is of leven inderdaad alleen een kwestie van overleven zou moeten zijn. Overleven, zo zouden we kunnen zeggen, is uiteindelijk altijd gericht op zelfbehoud. Dat is belangrijk, maar het is niet alles waar het in het leven om draait, vooral wanneer ons zelfbehoud uiteindelijk de kansen voor andere mensen om op een menswaardige manier te leven inperkt of blokkeert. Er zijn indrukwekkende voorbeelden van mensen die *niet* uit waren op hun eigen zelfbehoud om daarmee een menswaardig bestaan voor anderen mogelijk te maken – en dan gaat het niet alleen om moeder Teresa of Nelson Mandela, maar bijvoorbeeld om de velen die in oorlogstijd onderduikers in huis namen of in het verzet actief waren. Dit roept op zijn minst de vraag op of we naast overleven ook leven – goed leven en goed samenleven – een plaats moeten geven in wat richting geeft aan ons onderwijs.

Aanpassen of weerstand bieden?

En dat heeft te maken met het laatste punt dat ik hier naar voren wil brengen, namelijk dat 21^e eeuwse vaardigheden vooral gericht lijken te zijn op het ons flexibel *aanpassen* aan onze omgeving

en weinig aandacht lijken te hebben voor de lastige taak om iedere keer weer de vraag te stellen of de situaties die we in ons leven tegenkomen inderdaad de moeite waard zijn om ons eraan aan te passen of dat ze juist *weerstand* van ons vragen. Dit vraagt om heel andere kwaliteiten en die blijven in de meeste discussies over 21^e eeuwse vaardigheden buiten schot. Dit vraagt met name om het vermogen om te kunnen *oordelen* over de situaties die we in ons leven tegenkomen. Bij dit soort oordelen zijn altijd waarden in het geding, omdat het uiteindelijk gaat om het vinden van antwoorden op vragen naar goed leven en goed samenleven. Zulke vragen kunnen niet louter onder verwijzing naar de economie worden beantwoord, maar vragen op zijn minst dat we onze blik verruimen en democratie, ecologie en zorg laten meeklinken.

De echte uitdaging voor het onderwijs in de tijd waarin we ons bevinden is daarom hoe we gezamenlijk een koers kunnen vinden en kunnen houden die duurzaam leven en samenleven op onze kwetsbare planeet mogelijk maakt. Dat vraagt meer van het onderwijs dan wat in huidige discussies over 21^e eeuwse vaardigheden aan de orde komt. En voor het onderwijs aan het jonge kind ligt er vooral een uitdaging om niet meegezogen te worden in het vaardigheidsdenken en de paniek om met alles toch maar zo vroeg mogelijk in de onderwijsloopbaan van het kind te beginnen. Uiteindelijk gaat het erom dat we kinderen helpen om zich thuis te voelen in de wereld, zodat zij vanuit die positie de vraag kunnen stellen of alles wat in die wereld langskomt inderdaad de moeite waard is om zich ermee te willen verbinden. 🌱

De eerste vraag is of leven een kwestie van overleven zou moeten zijn

Literatuur

- Biesta, G.J.J. (2013). Responsive or responsible? Education for the global networked society. *Policy Futures in Education* 11 (6), 734-745.
- Facer, K. (2011). *Learning futures: Education, technology and social change*. London: Routledge.
- WRR (2014). *Naar een lerende economie: Investeren in het inkomensvermogen van Nederland*. Den Haag: WRR.
- Klein, N. (2007). *De shockdoctrine: De opkomst van het rampenkapitalisme*. Breda: De Geus.
- Ball, S.J. (2012). Show me the money! Neoliberalism at work in education. *Forum* 54 (1), 23-28.
- Thijs, A., Fisser, R., Hoeven, M. van der. (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Enschede: SLO.
- Roberts, P. (2015). *The impulse society: What is wrong with getting what we want*. London: Bloomsbury.
- You, D., Hug, L., Chen, Y., Wardlaw, T., & Newby, W. (2014). *Levels & Trends in Child Mortality. Report 2014: Estimates Developed by the UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation*. New York: UNICEF.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem nu een abonnement op HJK

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €117,50 per jaar

HJK lezen op tablet en pc via Schooltas

Studenten ontvangen
40%
korting

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot het digitaal archief

Samen voor €75,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691